

В две къщи

През 2003 г. американският град Тампа става свидетел на страшна трагедия: местната жителка Джин Ан Коун вкарва колата си в гаража на собствения си дом, заспива, без да изключи двигателя и се задушава от изгорелите газове. И сякаш това не е достатъчно, ами мъжът ѝ Дъглас Коун се жени отново, при това само няколко дни след гибелта на съпругата си. Оказва се, че изобретателният Дъглас вече дълги години води двойствен живот и е женен за още една жена – Хилъри Карлсън, която го познава под името Доналд Карлсън. Той има деца и в двете семейства, които въобще не подозират за съществуването на доведените си братя и сестри. Обяснявайки честите си отсъствия с командировки и секретна работа, Дъглас-Доналд в продължение на няколко десетилетия се изхитрява да крие двойствения си живот. Известно време две от децата му от тези два брака дори са съученици, но не се досещат, че са роднини.

Старателно скриваното „второ семейство“ е известно явление. За него разказват писатели и сценаристи, знаем и примери от реалния живот. И все пак не е лесно да се повярва, когато се чува за нещо подобно. Защо жените не разкриват измамата? А всичките тези командировки – нима не им се струват подозрителни? Сюжетът на пиесата на драматурга Сам Шепърд също представя историята на „тайното“ второ семейство, а обяснението за това явление са дава още в заглавието на пиесата „Побъркани от любов“ (Fool for Love). Когато в играта се намесва любовта, ние ставаме лековерни.

Статистиката на съпругеските изневери се променя, но може със сигурност да се твърди, че изневеряващите между нас са повече, отколкото предполагахме. Сред мъжете броят на неверните съпрузи стига до 25%, а броят на неверните съпруги сред жените е 14%. Тези данни

обаче са получени на базата на чистосърдечни признания, поради което мнозина учени смятат, че на практика изневеряващите сред нас са повече. Освен това жените по-скоро по-често намаляват сведенията за броя на собствените си извънбрачни връзки, отколкото мъжете. Авторите на книгата „Химията между нас“ (The Chemistry Between Us) Лари Йънг и Брайън Александър твърдят, че на практика сред нас има около 30 – 40% неверни съпрузи; сред онези, които не са в брак с основния си партньор, броят на изневеряващите стига до 50%; а освен това 10% от мъжете не са биологически бащи на онези, които смятат за свои деца.

Поглеждайки партньора си, на някои им се струва, че по тялото им се разлива топлина. На някои не им се иска да се разделят и за минута, мечтата им е да се държат постоянно един друг ръка за ръка и да се обясняват в любов. За някои тялото на партньора е примамлив път, по който ти се иска вечно да вървиш. Това състояние се нарича влюбване и повечето от нас го изпитват няколко пъти в живота си. Сред нас обаче има и малцина, чиято любов към един и същи човек продължава от момента на първата среща до самата смърт.

Артър Арън, професор в университета на щата Ню Йорк в Стоун Брук, смята, че романтичната любов, характерна за първата година от брака, се запазва при 5 до 12% от двойките, женени повече от 20 години. Намирайки няколко подобни двойки, Арън сканира мозъците им в момента, в който те гледат снимките на другия, след което сравнява резултатите с онези, които са получени при сканирането на мозъците на хора, влюбили се отскоро един в друг. Резултатите се оказват сходни, което означава, че съпрузите не лъжат и наистина са запазили взаимната си любов в продължение на дълги години.

За съжаление подобни случаи са изключение. Най-често това вълнуващо чувство изчезва с течение на времето и го заменят други видове привързаност. Хелън Фишер

твърди, че кратковременният етап на романтичната любов изпълнява една важна функция, а другите прояви на любовта – сексуалността и продължителната привързаност – изпълняват други функции. Сексуалното привличане ни кара да търсим потенциални партньори, а благодарение на романтичното влюбване ние се стараем да се съсредоточим върху определен човек. Други учени потвърждават, че когато сме влюбени, то обръщаме основно внимание на нашия избраник и поглеждаме другите по-рядко. Последната проява на любовта – продължителната привързаност – ни помага да поддържаме отношенията, докато не порастат децата, така че успяваме да отгледаме потомство. Сложността се състои в това, че тези три системи невинаги действат съгласувано и понякога са свързани с различни обекти. Често ние изпитваме привързаност към собствената си жена, но романтичната страст в нас се разпалва от някоя друга и при това непознатата в автобуса спокойно може да предизвика в нас минутно сексуално влечение.

След женитбата нивото на тестостерона в кръвта на мъжа се понижава, а нивото на естрогена се повишава. Сексуалното привличане отслабва и повечето двойки си признават, че колкото по-продължителни са отношенията им, толкова по-рядко се занимават със секс. За съжаление или за щастие сексуалното привличане може да се възроди – например с помощта на така наречения „ефект на Кулидж“. Наименованието на това явление произлиза от анекдота, в който фигурира американският президент Калвин Кулидж. Президентът и жена му посещават птицеферма и когато мисис Кулидж се приближава до курника, петелът точно в този момент се качва на една кокошка. На фермера му става ужасно неловко, а първата дама, искайки да разведри малко обстановката, пита колко пъти на ден петелът изпълнява своите семейни задължения. „Десетки пъти!“ – отговоря фермерът. „Кажете го на президента“ – съветва го първата дама. Малко

след това в курника влиза самият президент и историята се повтаря. „И какво? – интересува се Кулидж. – Петелът всеки път ли се качва на една и съща кокошка?“ „Не, през цялото време са различни“ – отговаря фермерът. „Кажете го на жена ми!“ – моли президентът.

Вицът е груб, но за сметка на това правдив, и учените го доказват. Джим Пфаус, изучаващ проявата на ефекта на Кулидж по време на експерименти с плъхове, си изяснява, че при появата на нова особа в самец се повишава нивото на допамин, който влияе на лимбичната система на главния мозък и от това интересът се пробужда отново. Самецът, прекарващ времето си в една клетка с една и съща самка, престава да се чифтосва с нея, но щом само пуснат в клетката нова самка, той се оживява и отново е готов за чифтосване. В човешкия свят подобна ситуация може да изглежда така: във фирмата се появява нова симпатична служителка и апатичният началник на отдела изведнъж се преобразява – записва се в спортната зала и си купува нови дрехи. Жена му също забелязва промяната. Не е изключено тя да се разтревожи, но е възможно и да е обратното – да се зарадва и дори да не се замисли за причините. Естествено, че с помощта на ефекта на новото може да се оживи и бракът. В женските списания и помагала по психология често съветват да се смени обстановката, двамата да се запишат на курсове по танци или да си купят сексуални играчки, за да възкресят угасналия интерес. А френските психолози пък съветват в такива случаи да се отиде в отпуск *отделно* и да се запишат на *различни* курсове. По такъв начин съпрузите ще създадат пикантна неопределеност.

Тайни често имат дори и онези, които запазват съпружеската вяръност. Когато изведнъж открием, че нашият избраник е изтрил от браузъра историята и кеша, ние веднага започваме да подозираме нещо нередно. Всъщност на повечето от нас въобще не им харесва, когато жената (или мъжът) влизат в компютъра ни. Пристра-

стието към порнографията също се обяснява с ефекта на Кулидж, а любителите ѝ често описват изгарящото ги желание да разглеждат нови, все по-откровени и по-откровени порноснимки и филми. Тайните фантазии не се ограничават само с интернета. Резултатите от изследването, проведено през 2000 г. от Томас В. Хикс и Харолд Лейтенберг, едва ли ще учудят някого: 98% от мъжете и 80% от жените си признават, че през последните два месеца нееднократно са мечтали за секс с друг човек, при това, колкото по-дълго анкетиранияте са женени, толкова по-често имат подобни мечти. Щадейки чувствата на партньора си, повечето от нас не говорят за мечтите си, но не е трудно да се досетиш, така че тази тема се възприема доста безболезнено. Според Хелън Фишер има и по-щекотливи моменти – например, когато понякога по време на секс с нашия постоянен партньор си представяме някой друг на неговото място. Интересно за какво мисли нашият избраник по време на секс? Всъщност... може би въобще не ни трябва да знаем?

Сред представителите на някои социални групи изневеряващите са явно повече. Съгласно изследване, проведено през 2011 г. в Холандия, от 1250 бизнесмени 26% процента изневеряват на съпругите си. Онези от тях, които заемат ръководни постове в компаниите, са по-склонни на съпругеска изневяра. Това се отнася, както за мъжете, така и за жените. Освен това те също така са по-открити и самоуверени, отколкото останалите. Може би с това се и обясняват влечението им към приключенията и кариерните им амбиции. В книгата „Химията между нас“ авторите излагат теорията, че в умерени количества изневярата е от полза за размножаването, че уж извънбрачните връзки имат определена цел – да се оставят гени в различни варианти. Всъщност, когато неверният съпруг бъде хванат на местопрестъплението, едно такова обяснение едва ли ще действа. Има и друга причина, обясняваща и дори отчасти защитаваща изневярата, а именно че желанието

за изневяра по правило е свързано с други, положителни качества. Учените, изследващи взаимовръзката между гените и личността, отбелязват, че различните варианти на гена, кодиращ рецептора D4, са свързани помежду си, и поради това привържениците на „кръшкането“ са любопитни хора, находчиви и обичащи риска, а тези качества са полезни не само за тях, но и за обществото.

Съгласно Фишер мозъкът ни е еднакво готов, както на вярънност, така и на изневяра. Ако човек не изневерява, това не означава, че принуждава себе си към вярънност, но не може всеки от нас да бъде наречен „верен“. По това се различаваме от прерийните полевки, които никога не изпускат възможността „да кръшнат“, макар че след това, сякаш нищо не е било, се връщат при постоянния си партньор. Човешкото отношение към верността и изневярата е много нееднозначно и е наивно да се предполага, че биологията ще сложи всичко на мястото му и ще даде на всички въпроси прост и окончателен отговор. Когато романтичната идеология, холивудските филми, песните за любовта и теоретиците на свалката се опитват да обединят живеещите в нас противоречия в една система, техните твърдения веднага започват да изглеждат едностранчиви и лъжливи. Няма никакви съмнения, че всичките еднозначни теории опростяват любовта и ни водят към измама и самозаблуда.

Капризите на очарованието

Често се създава впечатлението, че еволюционната и поведенческа психология и невробиологията могат без затруднение да обяснят всичките ни мотиви и постъпки. В нашия сложен свят обаче не всичко е толкова просто. На практика характерът на човешките взаимоотношения се определя не от основополагащите биологични принципи, а от нашите склонности и капризи.

Това, че еволюционната психология е приложима само

в определени случаи, е забелязано от Джим Пфаус, доказал взаимовръзката между допамина и ефекта на Кулидж при плъховете. Ако за основна движеща сила се смята инстинктът за размножаване, то голата жена в репродуктивна възраст трябва да предизвиква поголовно интереса на всички мъже. Как тогава да се обясни разликата във вкусовете? На едни им харесват късо подстриганите жени, а на други – дългокосите. Някои се възбуждат от вида на секси долно бельо, а други обичат партньорката им да ругае вулгарно в леглото. „Ако се вярва на еволюционните психолози, излиза, че ние никога не вършим глупости – казва Пфаус, – но на практика ние ги правим на всяка крачка!“

Пфаус установява, че дори животните, чието възприятие е много по-просто от нашето, понякога имат доста странни пристрастия. За един от експериментите си той облича няколко мъжки плъха в ушити специално за тях кожени якета и ги пуска да се чифтосват. Скоро тези плъхове се превръщат в истински фетишисти и не се възбуждат, докато не ги облекат с якетата.

Пфаус провежда също така редица по-екстремни експерименти. Всеки е готов да премери красивото кожено яке, но сто че миризмата на разложение предизвиква отвращението не само на хората, но и на гризачите. В рамките на следващия експеримент учените използват дезодорант-спрей с названието „Кадаверин“*. Названието говори само по себе си, а що се отнася до миризмата, то тя, меко казано, идва нанаягорно. На първо време самците отказват да се чифтосват със самките, напръскани с „Кадаверин“, но малко след това все пак се осмеляват, а свикнали, престават да се чифтосват с другите самки. Сега ги възбужда само миризмата на смъртта. По-нестествена реакция не може и да се измисли! А щом като плъховете са способни на такива чудатости, от хората

***Кадаверин** – зловонен биоогенен диамин. Получава се при гниене на животинска тъкан. Б. пр.

може да се очаква какво ли не.

Изследванията, целта на които е да се изведат общи закономерности, често се базират на анкети. Хората отговарят на въпроси за онова, което ги привлича. Понякога обаче не се познаваме самите ние. Професорите Пол Истуик и Ели Финкел от Северозападния университет решават да си изяснят какво привлича хората в реалния живот, а не в условията на експеримента, и наблюдават участници в блиц срещи. Този вид запознанство позволява да се срещнеш с множество потенциални партньори само за няколко минути и след това да решиш с кого от тях искаш да се запознаеш по-отблизо. Ако желанието е взаимно, участниците си разменят данни за контакт. Финкел научава предварително предпочитанията на участниците в блиц срещите и получава напълно предсказуеми отговори. Мъжете искат да се запознаят с красиви жени, жените жадуват да срещнат обезпечени мъже – тези параметри са ни много добре познати от най-различни изследвания. По времето на блиц срещите обаче предпочитанията се променят. Срещите са заснети на видео и впоследствие са старателно изучени. Оказва се, че жените не се различават кой знае колко в предпочитанията си от мъжете, защото преди всичко и едните, и другите обръщат внимание на външността, след това – на личните особености и едва накрая – на материалното положение на кандидата. Що се отнася до външността и личните особености, то тук всичко се определя от вкуса, а вкусовете ни са различни, поради което, ако се съди по всичко, романтичното привличане също е непредсказуемо.

Когато журналист от *Newsweek* пита Финкел какви изводи трябва да си направят самотните хора от неговите експерименти, професорът отговаря: „Не си струва да определяте за себе си кого именно търсите... Иначе след това собственият ви избор ще ви порази до дъното на душата ви“. Опитвайки се да изясни от какви още

критерии се ръководим при избора на партньор, Финкел изучава маниера на говорене на участниците в блиц срещите и предполага, че сме склонни да избираме онези, чийто начин на говорене прилича на нашия. Когато три месеца по-късно се свързва с участниците, хипотезата му се потвърждава, защото сред участниците с еднакъв маниер на говорене двойките се оказват два пъти повече. Отчасти това може да се обясни с факта, че маниера на говорене зависи от типа личност, но освен това си струва да се има предвид, че от всичките формиращи от човека сигнали езикът най-вече се определя от възпитанието, кръга на общуване, навиците и житейския опит.

Трудно е да не се оцени ролята на хормоните и системата за възнаграждане на мозъка, но ние, хората, умеем също така да мислим рационално и осъзнато да контролираме собственото си поведение. Когато в асансьора изведнъж уловим върху себе си преценяващия поглед на прекрасна непозната, хормоните ни веднага се раздвижват, но ние запазваме способността си да оценим и последиците от съпругеската изневяра. Представяме си как ще се оправдаваме неловко пред съпругата си, как ще делим имуществото при развода, как ще търсим жилище по-близо до децата и как ще свеждаме поглед при среща с мъжа на любовницата ни, който работи в съседния отдел и въобще е чудесно момче. Или просто ще си спомним категоричния императив на Кант, или онова, което в такива случаи ни съветва Христос. За съхраняването на информацията и дългосрочното планиране отговаря префронталната кора на главния мозък, но трябва да се признае, че тази част от мозъка изпълнява най-добре функциите си през работно време и желателно, през деня. Защото, ако срещнете същата тази привлекателна колежка по време на вечерята на семинар извън службата, префронталната кора на главния ви мозък може просто да блокира. Всъщност понякога тя се обажда и в такава ситуация. „Ей! – сякаш призовава

префронталната кора. – Сега няма да ме чуеш и това е, защото си пийнал и си далече от вкъщи, но се опитай да си спомниш за какво те предупреждавах преди! И добре си помисли!“

Формираните по-късно други участъци на мозъка ни позволяват да мислим критично, да усвояваме нови принципи и културни навици, а също така и да развиваме личните си особености. Именно благодарение на тези особености, на отклоненията от общата норма ние се отличаваме от тълпата. Разказвайки за себе си, ние предпочитаме да не говорим за това какво именно ни привлича в потенциалния партньор, защото ни се струва, че в този аспект сме до край банални и с нищо не се отличаваме от останалите. Сред нас има толкова много любители на жълтата преса и на екшъните именно защото такъв вид информация въздейства върху базовите ни предпочитания, характерни за повечето хора. Освен тях обаче има и по-сложни особености, които ни отличават един от друг, защото някои от нас прекарват цяло денонощие в гаража, ровейки се в двигателя, други обожават да шетат в кухнята, а трети посвещават всичкото си свободно време на абстрактното изкуство. Точно тези интереси влияят върху нашата самооценка, подобно на това как по-специфичните нюанси влияят на избора ни на партньор.

От една страна, сякаш нашите предпочитания се определят от биологията, а от друга – те напълно зависят от индивидуалните особености на нашия вкус. Така че коя сила е движеща за нас – *видовите* особености или *индивидуалните* нюанси? По-скоро ролята им са еднакво важни и преувеличавайки значението на една от тези сили, ние намаляваме собствената си сложност.